

«Ανακάλυψε την ψυχή του!» του Ζαχαρία Παπαντωνίου

Πολιτισμός / Λογοτεχνία - Φιλολογία

Ηρακλής Ψάλτης, φιλόλογος

“Όταν ο γάτος του κ. Συνετού ένοιωσε πώς ήρθε η τελευταία του ώρα, επειδή είναι φυσικό στη ράτσα του να τελειώνει μ’ αξιοπρέπεια, κρύφτηκε σε μιά τρύπα κι από τότε δεν τον ξαναείδαν.

Ο κ. Συνετός δεν είχε δάκρυ να κλάψει το γάτο του. Το τελευταίο (αυτό που χύνεται με τόση δυσκολία) το είχε δώσει αλλού. Από κεί και πέρα, για ό,τι κακό θα τον εύρισκε, ένα μόνο μπορούσε να κάνει. Να το συλλογιστή, να το μετρήσει και να το κρίνει, σαν νάγινε σε ξένον. Λοιπόν, μαθαίνοντας απ’ τα παιδιά της γειτονιάς πως ο γάτος ψόφησε, έκαμε κάτι ανάλογο προς την αξιοπρέπεια του αγαπημένου του ζώου. Συλλογίστηκε για τελευταία φορά το γάτο του. Τον άφηκε να περπατήσει μες’ στην ενθύμηση του μ’ όλα του τα μεγάλα μουστάκια και την καμπύλη της ουράς του κ’ έπειτα – αφού πολύν καιρό του έγινεν εφιάλτης η βελούδινη αφή της γούνας του και το ρουθούνισμα του – τον ξέχασε. Ναι, τον ξέγραψε τέλεια. Είχε πάρει την απόφαση του. Θα ξεχάσει, είπε, τον τελευταίο που έχασε. Θα σβήσει κι όλους τους άλλους! Ο γάτος ήταν ο τελευταίος. Έτσι τελείωσεν η ιστορία της

στοργής, των πόνων και των παθών του κ. Συνετού μ' ένα οργισμένο κίνημα της λογικής του. Έμεινε μονάχος. Όση ζωή του μένει τώρα θάνατι πλέον δική του.

-Από μια γουλιά νερό που θα πίνω στο εξής, είπε, δεν έχει να πάρη τίποτα κανένας!

Λοιπόν ο κ. Συνετός έβγαλε τα διαβατήρια του κ' έτρεξε να χαρή το υπόλοιπο του εαυτού του στα «διεθνή έθνη», καθώς έλεγε, στους πολυτάραχους τόπους, όπου καθένας μπορεί και βρίσκεται μονάχος μέσα σε μυριάδες εαυτούς απολυτρωμένους. Τώρα κατάλαβε τους ταξιδιώτες εκείνους, που βουβαίνονται στα τρένα και στα πλοία, αποφασισμένοι να μην δώσουν στον άλλο ούτε λέξη, ούτε χαμόγελο, γιατί το βρίσκουν και τούτο φθορά της ατομικής των περιουσίας. Τώρα νοιώθει την ηδονή των ανιαρών εκείνων τύπων, που ταξιδεύουν και σφίγγουν μέσα των με φιλαργυρία τις λύπες και τις ασκήμιες, αρκεί πως είναι δικές των! Αυτοί που ακινητούν στις πολυθρόνες των ξενοδοχείων, που γίνονται για το ύφος των αντιπαθητικοί και βρίζονται στις γλώσσες που δε γνωρίζουν, τα σκιάχτρα των τραίνων και των βαποριών, προστατεύουν απλούστατα τον εαυτό τους από τον άλλον. Ο κ. Συνετός έγινε σε λίγο νούμερο των ξενοδοχείων της Ευρώπης. Με πόση ηδονή στο ταξίδι του ακούει τώρα να ονομάζεται απ' τους καμαριέρηδες το «έντεκα», το «εικοσιτρία», το «ογδονταδύο»! Θριαμβευτικά κλείδωνε την πόρτα του. Περήφανα σιωπούσε. Το ελαφρό κούνημα του κεφαλιού, που έκανε για να χαιρετήσει, μπαίνοντας στη σάλα του φαγητού, το θεωρούσε θυσία. Ήταν ρήγμα

στο κάστρο του ατόμου του. Στον ανύποπτο ξένο, που κάποτε του μιλούσε, απαντούσε με σχήμα ή με μονοσύλλαβα. Άλλο ρήγμα. Για τις μικρές αυτές υποχωρήσεις μετανούσε κατόπιν και προσπαθούσε να τις διορθώσει με μια ατελείωτη σιωπή.

- Μη με κοιτάζεις, φίλε μου, έλεγε μέσα του απαντώντας στο βλέμμα των ανθρώπων. Δε θα μου πάρεις λέξη. Τίποτα δε μου περισσεύει για σένα. Αρκετά! Αρκετά! Είμαι ο εαυτός μου! Είμαι το έντεκα! Το εικοσιτρία! Το ογδονταδύο!

Και τότε συλλογίστηκαν όλους, όσοι δεν τον άφησαν να ζήσει τη ζωή του... Ήταν ατελείωτη σειρά ανθρώπων. Ήταν η γυναίκα του. Εσπατάλησε το μεγαλύτερο μέρος του εαυτού του, για να τακτοποιήσει τις μικρές της αδυναμίες, που του παρουσιάστηκαν με τεράστιες αξιώσεις, και να περιποιηθή τους ρευματισμούς της. Χώρισαν και δεν έμαθαν ποτέ γιατί είχαν ζήσει μαζί. Ήταν οι συγγενείς της γυναίκας του. Ήταν οι φίλοι του. Ήταν οι δικοί του συγγενείς. Ήταν οι φίλοι του. Ήταν οι περαστικές γνωριμίες του, πού κι απ' αυτές ακόμα μερικές - ή τύχη του το είχε βέβαια - του πρόβαλλαν αξιώσεις και του κόστισαν απίστευτες φροντίδες. Για να ξεκολλήσει κι απ' αυτές, αφήκεν ένα κομμάτι απ' το πετσί του. Καθένας απ' τους δικούς του, απ' τους φίλους, απ' τους γνώριμους είχε για τον κ. Συνετό τη διάψευση του στην τσέπη. Άλλος τον πρόδωσε νωρίς, άλλος αργά. Επί τέλους ο γάτος του, αφού τον πρόδωσε κι αυτός - τι άλλο είναι ο θάνατος; -, του έδωσε την ευκαιρία να κάμη το ιστορικό κίνημά του και να ζήσει μοναχός του.

Ενώ απολάμβανε το θρίαμβο του ατόμου του ο κ. Συνετός, πηγαίνοντας με το τραίνο ανάμεσα σε δύο απ' τα διεθνή του έθνη, σε μια μεθόριο, στην άκρη μιας σταχτιάς θάλασσας, που δεν είχε ούτε γαλάζιο χρώμα για να συγκινήσει, ούτε ωραία κατάρτια, ούτε αποχαιρετισμούς, μπήκεν έξαφνα στο βαγόνι του ένας κουβαλητής, με δύο βαλίτσες.

Πως; Έρχεται κι άλλος επιβάτης! Α! Πέτυχε ο σύντροφος του. Ούτε χαιρετισμό! Ούτε λέξη! Ο κ. Συνετός έκλεισεν αμέσως τον εαυτό του σα μεσαιωνικό φρούριο. «Μην προσπαθήσης, κύριε, είπε μέσα του, να μου διηγηθής τις ελπίδες σου, τις διαψεύσεις σου, τα κέρδη σου, τις γρίπες σου, τις ευτυχίες σου. Δεν καταλαβαίνω τίποτα. Είμαι μοναχός μου! Είμαι ο εαυτός μου! Αρκετά! Αρκετά!»

Και καρφωμένος στη θέση του, κρατώντας ένα Μπαίντεκερ - το αγαπητό του βιβλίο, που δεν του ζητούσε να συγκινηθεί για καμμιά υπόθεση ξένη - κοιτάζε στην πόρτα, για να ιδεί ποιος είναι ο δύστιχος γελασμένος, που έρχεται με την βεβαιότητα πως βρήκε τον ευχάριστο συνεπιβάτη! Δύο κορίτσια, μια γριά, ένας άντρας, ένας ασπρομάλλης γέρος, μπήκαν μέσα. Όλοι τού ρριξαν ένα βλέμμα. Αφού τον κοιτάξαν, ασφάλισαν μια θέση. Ένας λοιπόν θα ταξίδευε. Αφού έρριξαν σ' αυτή τη θέση επανωφόρια, σκεπάσματα, βιβλία, τσαντάκια και στο ράφι της τοποθέτησαν δύο βαλίτσες, πήραν πάλι το πρόσωπο που θα ταξίδευε και βγήκαν έξω για να περιμένουν το ξεκίνημα.

Ο κ. Συνετός δεν είχε καμμιά περιέργεια να μάθη ποιόν ξεκινούν. Αδιάφορος, με το δάχτυλο του μέσα στο Μπαίντεκερ, βγήκε στο παράθυρο του βαγονιού. Εκεί είδε πως οι πέντε αυτοί, αργοβαδίζοντας στο μάκρος του σταθμού, είχαν χάσει πλέον τη ζωηρότητα που έδειξαν στο βαγόνι κι άρχισαν νάχουν κινήσεις πολύ αδέξιες. Τα κορίτσια πήραν μια ακαμψία συνηθισμένη μόνο σε παλιές εικόνες. Οι άντρες είχαν το ύφος ανθρώπων που προσπαθούσαν να πείσουν την ηλικιωμένη κυρία πως, αυτό που πρόκειται να γίνη σε λίγο, δεν θάχη τόσο μεγάλη σημασία και πως ο άνθρωπος πρέπει να κοιτάζει τις κακές στιγμές με ατάραχη λογική. Μα έξαφνα χτύπησε η καμπάνα του τραίνου. Και τότε αποφασίστηκε μεταξύ των ο χωρισμός. Η σεβάσμια γυναίκα δίστασε, αν πρέπει να την αναγνωρίσει αυτή τη στιγμή, αν πρέπει να της παραδοθή. Στάθηκε λίγο, σα νάθελε ν' αντισταθή. Έπειτα ρίχτηκε στο νεώτερο απ' τα κορίτσια και το φιλούσε στο κύμα των μαλλιών, στο λαιμό, και στα μάτια, μ' αληθινή απελπισία. Οι δύο άντρες παραιτήθηκαν αμέσως απ' την περηφάνεια του γένους των. Τα γόνατα τους λύθηκαν, το μαντήλι βρέθηκε στα μάτια τους. Μετά το νεώτερο κορίτσι, η γυναίκα έκλεισε στα χέρια της το μεγαλύτερο. Έπειτα τον ένα άντρα και τον άλλον. Και πάλι ξανάρχισε να φιλή το μικρότερο. Κι απ' το φόβο μήπως δεν προφτάση ν' αφήση σε όλους το ίχνος της για πάντα - επειδή φαίνεται πως θάφευγε τόσο μακριά, ώστε άλλη συνάντηση δε θα είχε πλέον στη ζωή αυτή μαζί τους -, ψηλαφούσε πότε το λαιμό του ενός, πότε τα μαλλιά και το μέτωπο του άλλου και προσπαθούσε στην αφή του χεριού της να πάρη σα φωτογραφία το αίσθημα που δίνει η επιδερμίδα των αγαπημένων της προσώπων.

Χτύποι μπαούλων, κραυγές βαστάζων, τριγμοί βαγονιών, αλαλαγμοί ανθρώπων έπεφταν απάνω στην ιερή αυτή στιγμή με την επιμονή που έχουν τα χοντρά και χειροπιαστά πράγματα να συντρίβουν κάθε μας αδυναμία, που τολμά να φανερωθή σε τέτοιες ώρες. Όλος ο σταθμός ήταν ένα τραγούδι, ένα εμπρός, ένα πρέπει, ένα αύριο! Μόνο αυτοί οι πέντε πάλευαν με την ψυχή των. Κι ούτε ο κίνδυνος να φύγει το τραίνο, ούτε το λαχάνιασμα του σταθμού τους βίαζε για ν' αποφασίσουν να ξεριζωθούν ο ένας απ' τον άλλον. Ως που, επί τέλους, η γριά, δαγκάνοντας ένα μαντήλι, ανέβηκε στο βαγόνι. Απ' το παράθυρο πρόφτασε να κινήσει λίγο τα χέρια της προς αυτούς που έμειναν..., να ιδή για τελευταία φορά τα τέσσερα μαντήλια..., που ανέμιζαν με μανία..., ως που όλα χάθηκαν.

Καθώς το τραίνο άρχισε να τρέχει και βρέθηκαν οι δύο επιβάτες μόνοι τους στο βαγόνι, ο κ. Συνετός άρχισε να φοβάται πως στην κατάκλειστη ύπαρξη του έγινε κάποιο ράγισμα, τέτοιο ώστε να μην μπορέσει να μείνει αυτή τη στιγμή κατάμονος, καθώς το είχε αποφασίσει.

Η γριά, πεσμένη απέναντι στη γωνιά τώρα μόλις, άρχισε να νιώθει το χωρισμό. Έκλαιγε. Είχε γίνει μια βρυσούλα, σαν αυτές που τρέχουν σε σκοτεινό άνοιγμα βράχου κάτω από φύλλα. Και σχεδόν ο κ. Συνετός ένοιωσε μια ζηλοτυπία. Αυτός είναι καιρός που έδωσε το τελευταίο δάκρυ. Δεν έχει άλλο. Και τώρα βλέπει μια γριά που, σε τέτοια ηλικία, έχει ακόμα να δώσει! Και πόσα! Μά τ' είναι αυτό που

ανοίγει τέτοιες βρύσες; Δε φοβάται λοιπόν ο πόνος ούτε τ' αγκομαχητά των σταθμών, ούτε την απόφαση ανθρώπων που τον αρνήθηκαν και θέλουν να τον καταστρέψουν, καθώς λόγου χάριν, ο ίδιος ο κ. Συνετός; Η γριά ζήτησε να γελάση τον εαυτό της. Άνοιξε ένα βιβλίο... Μάταια. Δεν έβλεπε τίποτα. Τ' άνοιξε σ' άλλη σελίδα. Τόκλεισε. Έπειτα άνοιξε ένα σακκίδιο κ' έβγαζε από μέσα μικροπράματα, που δεν είχαν αυτή τη στιγμή καμιά απολύτως χρησιμότητα: ένα ψαλιδάκι, ένα πορτοφόλι, δυό επιστολές, μια θήκη. Τα γύρισε στα χέρια της πολλές φορές, που νομίζεις πως τα παρακαλούσε κάτι να της χρειαστούν. Κι αυτά δεν μπορούσαν, φαίνεται, να τη γελάσουν. Τα ξανάβαλε στο σακκίδιο. Έπειτα έρριξε τα μάτια της έξω απ' το παράθυρο. Πράσινα τοπία χωρίς νόημα, δέντρα ορθά, πυκνά, μονότονα, μυριάδες, όλα τα ίδια. Ακατανόητος όγκος η δημιουργία στον άνθρωπο όταν δε μπορεί να του δώση βοήθεια! Επέρασε μια μικρή πόλη - μα το θέαμα της ησυχίας των σπιτιών της και των τζακιών που κάπνιζαν της έφερε πάλι στο νού το χωρισμό κι άνοιξε άλλη μια φορά η βρύση των γαλανών της ματιών. Αυτή τη φορά έκλαψε πάρα πολύ, ως που, τέλος, τα μάτια της στέγνωσαν κ' έμεινε κοιτάζοντας το ανοιγμένο βιβλίο - χωρίς να διαβάζη ούτε μία γραμμή.

Όπως οι πλημμυρισμένοι κάποτε νοιώθουν τον κίνδυνο πολύ αργά, τη στιγμή που δε μπορούν να κάμουν τίποτε και παραδίνονται, έτσι αργά κι ο κ. Συνετός ένοιωσε πως το δράμα της άγνωστης ηλικιωμένης γυναίκας είχε περάσει πλέον σ' αυτόν. Σαν ύπουλη πλημμύρα ανέβαινε στον εσωτερικό του κόσμο. Όλη η πίκρα της απλώθηκε στην ψυχή του σα να ήταν δική του. Ο κ. Συνετός βρήκε μέσα στον εαυτό του μια εισβολή που δεν την περίμενε. Ποτέ δεν είχαν συναντηθή. Ποτέ δεν θ' απαντήση άλλη φορά ο ένας τον άλλον. Ποτέ δε θα θυσιάσει ο ένας για τον άλλον ούτε τόσο δε απ' την ησυχία του. Κι όμως απ' τις κλεισμένες σιδηρόπορτες, τα σηκωμένα γεφύρια, τους πύργους και τις πολεμίστρες του ατόμου του κ. Συνετού μπήκε η δυστυχία της άγνωστης γυναίκας και γέμισε όλο το άδειο της ψυχής του. Κ' ενώ ντρέπεται μπροστά στον εαυτό του - πόσο είχε υποσχεθή να τον προφυλάξη και πως τον αφήκεν στη τύχη του! -, από τ' άλλο μέρος θαυμάζει την ανθρώπινη λύπη, που δεν εννοεί να κλειστή μέσα στα σύνορα μιας ψυχής μοναχής. Πάντοτε γυρεύει την άλλη. Και βλέπει την ψυχή του ανθρώπου ο κ. Συνετός σαν τα δέντρα εκείνα, που μέσα στη γή ψάχνουν με χιλιάδες ψιλές ρίζες να βρούν νερό και τρυπούν τους τοίχους των πηγαδιών για να πιούν... Βλέπει πόσο αδιάφορη είναι στα σχέδια του, στην οργή του και στην απόφαση του, η δύναμη που μεταφέρει τις περιπέτειες από τη μια στην άλλη ψυχή, η συμπάθεια.

Η γριά, με τα μάτια κόκκινα, συλλογιζόταν ακίνητη στη θέση της, βυθισμένη στη νάρκη εκείνη που ακολουθεί τις μεγάλες ταραχές. Κάτι είχε καταλάβει. Κάποιος την είχε αλαφρώσει. Ποιος; Δεν το ξέρει. Ένοιωσεν όμως, με την ευαισθησία του λυπημένου, πως το δράμα της πέρασε στη συνείδηση κάποιου άλλου ανθρώπου της γης. Έτσι, καθώς είχε κλείσει τα μάτια της απ' τη νάρκη, νόμισε πως τάχα τη

χάιδεψε μίαν απαλή ανοιξιιάτικη ατμόσφαιρα. Σε λιγάκι σηκώθηκε απ' τη γη αυτή. Τ' άστρα πλησίασαν το ένα στ' άλλο, τάχατες. Κι αυτή περνούσεν από άστρο σε άστρο μόνο με την παραμικρή βοήθεια που της έδιναν άλλοι, κρατώντας ελαφρά το ζαρωμένο της χέρι. Οι κόσμοι, λέει, έστελναν φως, ήσυχο και γλυκό που χάιδευε τα κλαμένα μάτια της. Κ' οι άγγελοι, χωρίς να σαλεύουν πολύ τα μεγάλα άσπρα φτερά των, τα κρατούσαν σχεδόν ακίνητα κ' έπλεαν άλλος επάνω σε ρόδινο κι άλλος σ' αχνογάλανο σύννεφο. Και, σ' όλην αυτήν την ησυχία, ακούστηκε η θεία αρμονία του ψαλμού των, πολύλαλη, αλλά σοβαρή και ήσυχη, σαν γαληνό ποτάμι ήχων, που γινόταν, νομίζεις, ένα με τη σιωπή και με το φως. Κι όταν άνοιξε τα μάτια της η γριά και βρέθηκε πάλι στη ίδια θέση του βαγονιού, με τον ίδιο ταξιδιώτη μπροστά της, δεν ερώτησεν ούτε γιατί, ούτε πως έγινε αυτό. Ένοιωσε μόνο πως στο ουράνιο τούτο ταξίδι οδηγήθηκε από άλλη ανθρώπινη ψυχή. Κάποιος την είχε συμπονέσει. Δεν ήξερε ποιος ... Ίσως καμμιά γυναίκα. Κανέναν εργάτη ... Κανέναν δυστυχισμένο ... Ποιος τα μαθαίνει αυτά. Ποτέ δεν ξέρομε που πέφτουν οι στάλες των δακρύων μας και που γίνονται κρίνοι για μας.

Δεν προδόθηκε λοιπόν ο κ. Συνετός. Στα μάτια της γριάς πέρασε για ένας αδιάφορος ταξιδιώτης, που βιάζεται κάπου να φτάση. Τόσο καλά κράτησε μπροστά της το ατάραχο ύφος του. Η γριά είδε τον άγνωστο της συνταξιδιώτη να κατεβαίνει σ' ένα σταθμό και να χάνεται μεσ' στο πλήθος. Ποτέ δε θα υποψιαστή πως αυτός ήταν που την είχε οδηγήσει ανάμεσα των άστρων! Ο κ. Συνετός

κατέβηκε σε μια πόλη γεμάτη ξένους. Ανθρώπους μονάχους, νούμερα ξενοδοχείων, έντεκα, εικοσιτρία, ογδονταδύο... Αδιαφορούν, σωμαίνου, πίνουν ολόκληρη τη γουλιά τους. Αλλά δεν ήταν πλέον ένας απ' αυτούς! Δεν έγινε ποτέ! Η παράδοση περιπέτεια του τον πληροφόρησε πως είχε γελαστεί. Όχι! Δε μπορεί να πιή τη γουλιά του ολόκληρη! Υπάρχει ακόμα στην ύπαρξη του χώρος για μυριάδες πόνους. Είναι πλασμένος για τους άλλους! Αδύνατο να μείνη μέσα στον εαυτό του! Όσα υπόφευεν ως τώρα ήταν σωστό να τα υποφέρη! Κ' εκείνα τα δεινά που θα τον περιμένουν, πάλι θα του πρέπουν! Τα πάντα είναι γραμμένα.

Έπρεπε λοιπόν να ταξιδέψη σε μακρινές θάλασσες για να το μάθη; Επήγε στα «διεθνή έθνη» μονάχος για να βρή στο δρόμο πάλι την ψυχή του;"

Πηγή: «Ανακάλυψε την ψυχή του», αφήγημα του Ζαχαρία Παπαντωνίου, Αθήνα , χ.ε., 1927.

<https://bit.ly/3I19Cdf>